

יחידה 504 ב"עופרת יצוקה" - בראי הכשל המודיעיני של ה-7.10

אל"מ (במיל) א.*

יהיה זה יומרני, לא מקצועי ולא אחראי, לנסות ולהעריך מה הייתה יכולה להיות מידת ההשפעה של נוכחות יחידה 504 ערב השבעה באוקטובר, לו הפעילה יכולותיה מול רצועת עזה, בנוסף לשב"כ. אך היא הייתה יכולה להיות יותר מעוד שכבת הגנה מודיעינית ערב האסון בהיבט ההתרעתי, וגורם מסייע חשוב בהכנת המתקפה עם תחילת התמרון

עופרת יצוקה. עשן מיתמר מרצועת עזה לאחר הפצצת מטוסי חיל האוויר את אתרי השיגור. צילום: משה מילנר לע"מ

לתוכניות התמרון הקרקעי והן בהקשר לתחום המטרות - לפעילות האופרטיבית של חיל האוויר. בשני גופי היומינט, הן בשב"כ והן ביחידה 504, יעדי ושיטות גיוס הסוכנים, הכוונתם והמיצוי המודיעיני שלהם, הושפעו באופן ישיר ומובהק מליבת הייעוד של כל אירגון אל מול משימותיו וצרכי/צ"חי לקוחותיו. בהקשר זה גיוס הסוכנים בשב"כ והכוונתם היה, כנדרש מטבע הדברים, גם אל מול צרכי הפנימיים וייעודו המרכזי - סיכול טרור. העשייה והתרומה של יחידה 504 ב"עופרת יצוקה" נחלקו ובאו לביטוי בשני תחומי הליבה של היחידה: הפעלת סוכנים וחקירת שבויים.

הפעלת סוכנים

ההכנות למבצע "עופרת יצוקה" כללו קשר הדוק של יחידה 504, באמצעות בסיס דרום (בפיקודו של סא"ל הראל), עם פיקוד הדרום שהיה אמון על התכנון וההוצאה לפועל של המבצע. לתוצרים של היחידה היו גם משקל ותרומה לחלק של האחריות

והפעלת הסוכנים ברצועת עזה ותסגור את בסיס דרום ביחידה שהיה אמון על תפקיד זה. הבסיס נסגר בשנת 2010 והאחריות על התחום היומינטי ברצועת עזה נותרה בלעדית רק בידי השב"כ.

מבצע "עופרת יצוקה" היה מבצע צבאי נרחב של צה"ל ברצועת עזה. הוא נערך בין ה-27 בדצמבר 2008 עד ל-18 בינואר 2009. המבצע ניזום בתגובה לירי רקטות מהרצועה על יישובים ואזרחים במערב הנגב. מטרתו הייתה לפגוע בממשל חמאס וביכולותיו הצבאיות ולשפר את הביטחון באזור, תוך חיזוק ההרתעה והפחתת ירי הרקטות.

האחריות על הכיסוי היומינטי ברצועת עזה באותה עת הייתה הן של השב"כ והן של יחידה 504. השב"כ פעל מתוקף ייעודו בתחום ההתרעה וסיכול הטרור כמשימתו המרכזית, ובמקביל פעל מול משימות וצ"חי אמ"ן מחקר ומודיעין פיקוד דרום. יחידה 504 פעלה מתוקף ייעודה בהקשרי מודיעין להתרעה, ובמודיעין חיובי לצרכים האופרטיביים של צה"ל, הן בהקשר

*הערה מקדימה מטעמו של תא"ל (במיל.) גדי זהר: בגיליון 98, עמוד 10, נכתב בטעות שיחידה 504 נסוגה מכיסוי הרצועה שנה לאחר ההתנתקות, ולא היא: היחידה הפסיקה זאת ב-2010, ועד אז תרמה רבות למודיעין ולמבצעים ברצועה. ביקשתי ממפקד היחידה בתקופה זו, אל"מ (במיל.) א., לכתוב על מעורבות היחידה במבצע "עופרת יצוקה", כהמחשה לפעילות היחידה בתקופה המדוברת. להלן דבריו.

אנשה לשפוך אור דרך סיפור ותוצאות הפעילות של יחידה 504 במבצע "עופרת יצוקה" ב-2008, ולהקיש מכך על כיווני השיפור הנדרשים ברצועת עזה בהקשר האיסופי היומינטי.

מבצע "עופרת יצוקה" היה האחרון בו השתתפה יחידה 504 הן בתחום הפעלת הסוכנים והן בתחום החקירה. במבצעים הבאים מול חמאס (מ"עמוד ענן" ב-2012, ואילך), היחידה נטלה חלק פעיל ומשמעותי רק בתחום החקירות. כל זאת, אחרי החלטה שהתקבלה באמ"ן ב-2010, לפיה יחידה 504 תוריד ממשימותיה את משימת גיוס

אל"מ א', מפקד 504 מקבל את פרס הרמטכ"ל מרב אלוף גבי אשכנזי.

המטכ"לית במבצע. השב"כ גם הוא השכיל ותרם בצורה משמעותית לתוכנית האופרטיביות של פיקוד דרום והמטכ"ל. עוד לפני המבצע, פעילות בסיס דרום הייתה עמוסה בליווי המבצעים והפשיטות שעשה הפיקוד ברצועה. שיא הפעילות באותה עת היה בהכנות ובהוצאה לפועל של המבצע עצמו. היו תוצרים שתרומתם הייתה קריטית לדרגי השטח של כוחות החי"ר והשריון המתמרנים, בתנועתם אל עבר יעדיהם בשלבי הלחימה השונים. בהקשר זה, כל תשומת הלב של בסיס דרום ביחידה הייתה לגיוס, הכוונה ומיצוי מודיעיני של הסוכנים על פי הצרכים והצי"חים האופרטיביים, בעיקר של הפיקוד. מב"ס דרום דאז היה שותף קבוע בפורומים של מודיעין הפיקוד, והעבודה התנהלה באופן צמוד, תוך מתן מענה לצרכי התכנון והביצוע.

אחד מהמהלכים המשמעותיים ביותר במבצע, היה מכת הפתיחה שהנחית צה"ל על חמאס, מבצע בפני עצמו שכינויו היה "עופות דורסים". המבצע תוכנן זמן רב על ידי המטכ"ל, חיל האוויר והפיקוד. להלן ציטוט מפרסום ביטאון חיל האוויר (זהר בונה, 26 בדצמבר 2012), אודות פעילות חיל האוויר ב"עופרת יצוקה" בדגש על "עופות דורסים":

"הייתה זו שעת בוקר מאוחרת ב-27 בדצמבר 2008, כאשר עשרות מטוסי ומסוקי חיל-האוויר המריאו לגיחה שהפכה למבצע האווירי הרחב ביותר ברצועת עזה עד אותם הימים. בתוך מספר דקות

הותקפו בהפתעה יותר מ-70 מטרות המשויות לארגון חמאס ברצועה במסגרת מטס "עופות דורסים"; ומבצע "עופרת יצוקה" יצא לדרך. לאחר מכן נערך מטס נוסף בו נתקף מערך משגרי הרק"ק (רקטות קרקע-קרקע) המוטמנים של חמאס ולמעלה מ-60

נקודות שיגור נפגעו. על פי ההערכות, פעולה זו הביאה לנטרול יכולת חמאס להגיב תגובה משמעותית בירי תלול מסלול לעבר העורף".

יחידה 504 באמצעות בסיס דרום היתה גורם איסופי משמעותי מאוד בבניית התוכנית האופרטיבית של "עופות דורסים". פעילותה באה לביטוי בשני מישורים: האחד, איסוף מתמשך של מטרות איכות שיאפשרו מכת פתיחה אפקטיבית; והשני - יכולת לדווח בזמן אמת, כך שיותקפו היעדים המאויישים בפעילי חמאס, וכך התקיפה לא רק תשמיד

מתוך ראייה עתידית של הצורך בהמשך מימוש חלקה של היחידה, בכיסוי היומינטי ברצועת עזה.

בסיס דרום השקיע משאבים במהלך הלחימה ב"עופרת יצוקה" בשימור קשר אפקטיבי עם מערך החקירות והמערך הקרבי (החקש"בים, או כפי שהם מכונים היום חק"שים). הבסיס היה בסיס עורפי מודיעיני ולוגיסטי, מעין דסק מודיעין שליווה את החקירות וסייע להן. ההיכרות השוטפת של קציני הבסיס, מעצם המגע והעיסוק השוטף שלהם עם השטח, איפשרה להם לתת עזרה במודיעין לפעילות החקירות. שיתוף הפעולה הזה היה פורה ואפקטיבי.

ראוי לציין, שכל הפעילויות ההפעלתיות והחקירתיות, היו בליווי צמוד של מערך הסיוע המבצעי (ס"מ) ביחידה, שנתן מענה לאבטחת הפעילות ואיפשר אותה ברמת ביטחון כוחותינו שהייתה חיונית אל מול האיומים נגדם ניצבו קציני היחידה בפעילותם.

חקירת שבויים

התחום השני בו פעלה יחידה 504 ב"עופרת יצוקה" היה תחום חקירת שבויים. המשימה בוצעה במתקן "רעם" (בפיקודו של סא"ל גיא), שהיה אמון על כל תחום

בסיסי חמאס, משגרים ואמל"ח, אלא בעיקר תאשר "תפיסות", ותפגע במפקדים ובמחבלים שאיישו את הבסיסים בעת התקיפה, ו"תנקה" בלתי מעורבים. יצוין שחלק מהיעדים לתקיפה הובאו גם על ידי יכולות האיסוף של שב"כ, שמאז "עופרת יצוקה", ועד עתה, עשה התאמות במתן מענה לצרכי צה"ל ופיקוד הדרום, ושיתוף הפעולה בינו ובין הצבא רק התקדם והשתכלל.

לבד מ"עופות דורסים", במהלך המבצע עצמו המשיך בסיס דרום של יחידה 504 לספק באופן שוטף ומתעדכן יעדים לתקיפה, וכן מודיעין

על תוצאות התקיפות (Bomb Damage Assessment - B.D.A) והאפקטיביות שלהן. מודיעין מדויק של סוכני הבסיס שימש במהלך המבצע גם את פעילותן של יחידות מיוחדות שפעלו בשטח.

מאחר וחלק מתורת הלחימה הוותיקה של היחידה נבנה במבצעים ומלחמות קודמות בהן צה"ל נכנס לשטחי אויב, השהות והנגישות בשטח בזמן המבצע, נוצלו גם לצורך גיוס סוכנים ולהנחת תשתיות שיאפשרו הפעלה עתידית שלהם לאחר סיומו ויציאת כוחותינו מהרצועה. זאת

ההיכרות השוטפת של קציני הבסיס, מעצם המגע והעיסוק השוטף שלהם עם השטח, איפשר להם לתת עזרה במודיעין לפעילות החקירות, כששיתוף הפעולה הזה היה פורה ואפקטיבי

"עופרת יצוקה" תוצאות פגיעת טיל גראד בכיתת בית ספר בבאר שבע. צילום: אבי אוחיין לע"מ

החקירות, וכלל גם את המערך הקרבי (בפיקודו של סא"ל (במיל.) צחי פנטון) שהפעיל מקצועית את חוקרי השטח הלוחמים, שהיו חברים לכוחות המתמרים. ההכנות בתחום החקירה החלו בסוף 2006, והובלו על ידי מערך החקירות והמערך הקרבי - גדוד המבוסס על אנשי מילואים. ההכנות התבססו באופן משמעותי על לקחי מלחמת לבנון השנייה ב-2006 וכללו את המרכיבים הבאים:

- השלמת פערי כוח-אדם למערך החקירות, בדגש על חקירות השטח של החברים לכוחות המתמרים. צה"ל דרש מהיחידה להגדיל משמעותית את כמות החוקרים החברים לכוחות, מהדרגים הנמוכים ומעלה (מרמת הפלוגה ועד רמת האוגדה). עוד עסק מערך החקירות, יחד עם הגדוד הקרבי, בעדכון תו"ל חקירות השטח והתאמתן לאתגרים העדכניים. נעשו אימונים אינטנסיביים, לרבות שיפור השפה לאוכלוסיות חדשות שהתגייסו למערך הקרבי.

- גיבוש קונצפט ותו"ל המתק"ש (מתקן-שהייה): עלה צורך להקים במערך הקרבי יכולת שתהווה שלב או דרג ביניים בין חקירות השטח של הכוחות המתמרים, לבין החקירות של המערך העורפי. זאת, על מנת לאפשר מיצוי מודיעיני מהיר של כמות נחקרים גדולה בסמוך לדרגי השטח; מיונם המהיר; וזיהוי הזדמנויות הפעלתיות (בשיתוף מרחבי ובסיסי ההפעלה הסדירים).

כך, כבר בנובמבר 2006, במסגרת מבצע "ענני סתיו", הובאו למתקן מאולתר בתוך בית-חנון שבצפון הרצועה 2,300 פלסטינים שכוחות צה"ל עצרו. היחידה הייתה ממונה על חקירתם הראשונית, מצויים

האתגר המהותי היה לשמר את יכולת היומינט הקלאסי, שהינו ה-DNA של היחידה - הערביסטיות: השפה, התרבות, המגע הישיר עם הסוכנים

המודיעיני, ומיונם. זו היתה הזדמנות מצוינת להבין שוב את הצורך בהקמת מתק"ש יעיל ואפקטיבי לכוחות בשטח. ריענון והשלמת הציוד בימ"ח, לאור החוסרים ואי ההתאמות שהתגלו במלחמת לבנון השנייה, בדומה לגופים רבים אחרים בצה"ל.

- הכנות אלו, שקיבלו אישור ודחיפה משמעותית מקמנ"ר, ממטה החיל ומהפיקודים, היו אבן יסוד בפעילות היחידה ב"עופרת יצוקה". בימי המבצע הראשונים, החל מה-27 דצמבר 2008, בוצעו תקיפות

ורלוונטי למבצע בזמן אמת. במקרים רבים הועברו התוצרים המודיעיניים באמצעות הסלולריים (באותה עת לא היו אמצעים משוכללים יותר). הועברו צילומי מסמכים, מפות של תשתיות טרור ומנהרות, תכניות ומפות מבצעים של חמאס וגא"פ, שנמצאו בשטח ואיפשרו מודיעין מדויק לכוחות. במספר מקרים אף נעשה שימוש במכשירי קשר של מחבלים שנהרגו. במהלך הלחימה ביצעו חלק מהחק"שים פעולות כריזה טקטיות. למרות שהמבצע לא נמשך זמן

רב, נלקחו בו מספר רב של עצורים ונחקרים, חלקם ערכיים. האחרונים הועברו מיד למתקן שדה-תימן לחקירות בהובלת שב"כ.

במהלך הלחימה בוצעה פעילות משולבת רבה של חוקרים יחד עם אנשי הסדיר של תחום ההפעלה בבסיס דרום של היחידה, אשר סייעו בחקירות

אוויריות בלבד, מה שאיפשר התארגנות טובה בדגש על המערך הקרבי, גיוס כוח

אדם למילואים, ארגון הציוד, וכו'. היחידה עמדה על סד"כ חברים מלא ועל סד"כ של מתק"ש עד שניים, מוכנים לכל תרחיש ופקודה. ב-29 בדצמבר ירדו כוחות המרחב לאזור חולות זיקים שמצפון לרצועה, במטרה לבחון

עם האוגדה את המיקום הרצוי למתק"ש.

לפני "עופרת יצוקה" קיבלה היחידה בתחילת 2008 פרס יחידה מצטיינת מהרמטכ"ל. בתום הלחימה קיבלה היחידה שני פרסי הצטיינות: יחידת מילואים מצטיינת - פרס רמטכ"ל; ופרס קמנ"ר על הצטיינות מערכת של מערך החקירות בלחימה

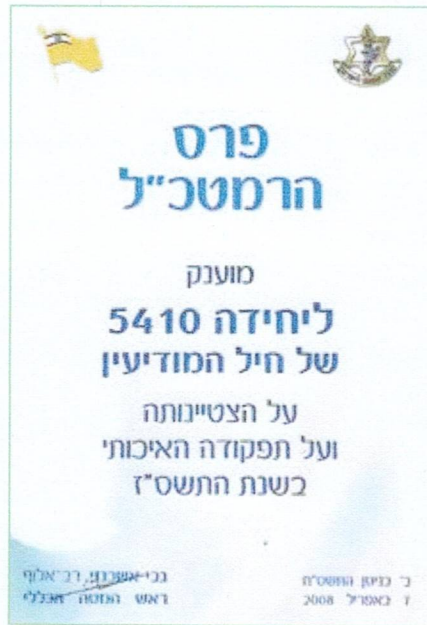
במהלך ה-27-29 דצמבר חברו כלל החק"שים לחטיבות החברים הסדירות המתמרנות (כוחות המילואים של צה"ל הצטרפו ללחימה רק ב-11 ינואר 2009).

עבודת החק"שים החבריים לכוחות המתמרים הניבה מודיעין מציל חיים ומודיעין משמעותי רב, איכותי

שונים, לצרכי איסוף ומחקר, הינו הכרח בעשייה המודיעינית המורכבת. בנוסף, מזה זמן העשייה האיסופית/מחקרית נעשתה יותר מולטי-דיסציפלינרית ובכלל זה גובר העיסוק במבצעי איסוף חוצי דיסציפלינות איסופיות, מה שמחייב נוכחות יומינטית פנים-אמ"נית ברצועה לצרכי ובהכוונת אמ"ן.

הכיסוי היומינטי של יחידה 504 את הרצועה, היה בעבר, לאורך עשרות שנים, בבסיס משימותיה. חזרתה אליה היא יותר ממבורכת, ואין ספק שהיא, ודאי כיחידה צבאית, תוכל לתת מענה לצרכים הייחודיים של המטכ"ל, פיקוד הדרום ואמ"ן.

ובהקשר הרחב יותר, הכשלון המודיעיני המהדהד והכואב של השבעה באוקטובר מחדד את הצורך בהסתכלות רחבה ומעמיקה יותר על העשייה המודיעינית, וכן בחינה של מקום ותפקיד

מתוקף היכרותם את השטח ואת החומר המודיעיני העדכני.

פעילות היחידה באותה תקופה זכתה להערכה רבה: לפני "עופרת יצוקה" קיבלה היחידה בתחילת 2008 פרס יחידה מצטיינת מהרמטכ"ל. בתום הלחימה קיבלה היחידה שני פרסי הצטיינות: יחידת מילואים מצטיינת - פרס רמטכ"ל; ופרס קמנ"ר על הצטיינות מערכית של מערך החקירות בלחימה.

יציאת צה"ל מרצועת הבטחון בלבנון במאי 2000 וההתנתקות מרצועת עזה בספטמבר 2005, יצרו מציאות חדשה, במסגרתה העשייה היומינטית אינה יכולה להתבצע בשיטות המתבססות ונשענות על נגישות ישירה למאתר, כקרב קפיצה לאיתור וגיוס סוכנים. היציאה מהמאתר חייבה את היחידה לעשות שינוי מהותי בפיתוח שיטות הפעולה. האתגר המהותי היה **לשמר את יכולות היומינט הקלאסי**, שהינו ה-DNA של היחידה - הערביסטיות: השפה, התרבות, המגע הישיר עם הסוכנים, DNA שנבנה לאורך עשורים מאז הקמתה, ואת אלה לשלב בשיטות עבודה חדשות. הדבר השליך לא רק על התו"ל, אלא גם על איתור כוח אדם מתאים והכשרות רלוונטיות.

כמענה לאתגר זה, הוקמו ביחידה בשנים 2007-2009 שני בסיסים חדשים שעסקו בפיתוח שיטות חדשות שתתגברנה על הניתוק והיציאה מהמאתרים, ותאפשרנה לאתר, לגייס ולהפעיל סוכנים מול משימות היחידה בצפון ובדרום, על פי צי"ח אמ"ן והפיקודים. לצד יכולות יומינטיות אלה, הועצמו פעילויות איסופיות משותפות עם דיסציפלינות הסיגינט והוויזינט, שקיבלו את ברכת ועידוד ראמ"ן וקמנ"ר, לרבות בהקצאת המשאבים הדרושים. שת"פים אלה הביאו לתוצאות מבורכות. היחידה השכילה להמשיך לפתחם ולשכללם באופן משמעותי מאוד, והם כיום מעמודי התווך של היכולות המודיעיניות והמבצעיות שלה מול משימותיה בצפון, ובהינתן חזרת היחידה לטיפול יומינטי בזירת הרצועה - גם שם.

לסיכום, יהיה זה יומרני, לא מקצועי ולא אחראי, לנסות ולהעריך מה הייתה יכולה להיות מידת ההשפעה של נוכחות יחידה 504 ערב השבעה באוקטובר, לו הפעילה יכולותיה מול רצועת עזה, בנוסף לשב"כ. אין עורערין על איכותו המקצועית היוצאת מהכלל של השרות, שגם עשה במרוצת השנים התאמות משמעותיות במענה הנדרש לפעילות צה"ל. אך זו יכולה הייתה להיות יותר מעוד שכבת הגנה מודיעינית

ערב האסון בהיבט ההתרעתי, וגורם מסייע חשוב בהכנת המתקפה עם תחילת התמרון. ישנן דוגמאות רבות בהן המודיעין של היחידה הביא מענה לאתגר הצי"חים האסטרטגיים, ובוודאי מודיעין משלים למידעים המתקבלים מסוכנויות איסוף אחרות, בתחומי הסיגינט, הסייבר והוויזינט, ובכך לסייע בהתווית התמונה המודיעינית גם בהקשרים אלה. ריבוי רובדי הכיסוי המודיעיני על ידי גופים

המודיעין בתפיסת הביטחון של ישראל. אולם, דומה שזו האחרונה אינה משקללת בצורה נכונה את חולשות ומגבלות המודיעין, בעיקר בהקשרים האסטרטגיים הרחבים, שם אנחנו מופתעים לא פעם. הצלחות המודיעין במישור האופרטיבי (סיכולים; התרעות טקטיות על כוונות פיגועים), מציבות רף גבוה ולא פעם מפתחות ציפיות מופרזות לקבלת מודיעין איכותי ומדויק גם במישור האסטרטגי. התבססות היתר על המודיעין האסטרטגי הביאה, מצידה השני של המשוואה, להתבססות חסר בתחום המבצעי, בכל הקשור למוכנות הצבאית להגנה. גם אם בעקבות השבעה באוקטובר יחולו שינויים משמעותיים בעשייה המודיעינית האיסופית והמחקרית, ראוי לבחון היטב את מקומו של המודיעין בתפיסת הבטחון הכוללת של מדינת ישראל.

